

Araştırma Makalesi ♦ Research Article

Öğretmenlerde İletişim Becerilerinin Liderlik Üzerine Etkisi

The Effect of Communication Skills on Leadership in Teachers

Hamdi ÇAKIR¹ Remzi HAKVERDİ² Sinan OKUMUŞ³ Mehmet KIRAÇ⁴

¹MEB, hamdicakir_1@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-7306-2016

²MEB, remzihakverdi@hotmail.com, ORCID: 0000-0001-6184-7588

³MEB, okumussinan53@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2242-1001

⁴MEB, kirac63@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5079-2734

MAKALE BİLGİSİ

Anahtar Kelimeler:

İletişim Becerisi
Liderlik
Öğretmen

ÖZ

Bu araştırma; öğretmenlerin iletişim becerileri algıları ile öğretmen liderliği algıları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Amaç doğrultusunda 2022-2023 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de Milli Eğitim Bakanlığına bağlı okullarda görev yapan 181 öğretmene kişisel bilgi formu, iletişim ölçeği ve liderlik ölçeğinden oluşan bir anket uygulanmıştır. Öğretmenler İstanbul'un Küçükçekmece ilçesi kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Elde edilen veriler bilgisayar ortamında istatistik programında değerlendirilmiştir. Frekans yüzdelerinin hesaplanmasına ek olarak, veri analizi sırasında standart sapma ve ortalama gibi istatistiksel ölçümler de dikkate alınmıştır. Korelasyon ve regresyon analizleri de yapılmıştır. Araştırma sonucunda öğretmen iletişim becerileri ile öğretmen liderliği arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Öğretmenlerin yüksek düzeyde iletişim becerisi ve yüksek düzeyde liderlik özelliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

ARTICLE INFO

Keywords:

Communication Skill
Leadership
Teacher

ABSTRACT

This research; This study was conducted to reveal the relationship between teachers' perceptions of communication skills and their perceptions of teacher leadership. In line with the purpose, a questionnaire consisting of personal information form, communication scale and leadership scale was applied to 181 teachers working in schools affiliated to the Ministry of National Education in Turkey in the 2022-2023 academic year. Teachers Küçükçekmece district of Istanbul were selected by convenience sampling method. The obtained data were evaluated in the computerized statistical program. In addition to calculating frequency percentages, statistical measures such as standard deviation and mean were also taken into account during data analysis. Correlation and regression analyzes were also performed. As a result of the research, a positive relationship was found between teacher communication skills and teacher leadership. It has been determined that teachers have a high level of communication skills and a high level of leadership.

1 Giriş

Sosyal bir varlık olarak insan, hangi yapıda olursa olsun, kendi amaç ve hedeflerine tek başına ulaşamaz. İnsanların kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve tek başlarına ulaşamayacakları hedeflere ulaşmak için iş birliği yapmak zorunda oldukları yapılar içindedirler. İnsanlar, herhangi bir işletmenin ortak hedeflerine ulaşmak için onlara rehberlik edecek ve onları yönetecek liderlere her zaman ihtiyaç duyar.

Liderlik, 20. yüzyılda yönetim alanında derinlemesine araştırılan ve hem teorisyenlerin hem de uygulayıcıların çözmeye çalıştığı en önemli konulardan biridir. Liderlik ve liderliğin ne olduğu üzerine yapılan araştırma ve araştırmalar sonucunda literatürde liderliğin 350'den fazla tanımı yapılmıştır (Erçetin, 2000). Liderliğin birçok tanımını inceler ve bir sentez oluşturmaya çalışırsanız liderlik, bir grup insanı belirli hedefler etrafında toplayan ve onları bu hedeflere ulaşmak için harekete geçiren bilgi ve becerilerin toplamı olarak tanımlanabilir (Akbaba, 2020).

Gelişim ve değişime göre yönetim şeklinin de değişmesi kaçınılmazdır. Geçmişte başarılı olan yönetim biçimlerinin günümüzde aynı etkiyi yaratmadığı açıktır. Toplumsal bir olgu olarak "liderlik", tüm toplumsal unsurlar gibi değişime ve yenilenmeye tabidir. Sistematik ve yoğun bir şekilde çalışılan "liderlik" olgusuna yönelik gelişmelerin ve yeni yaklaşımların literatüre kazandırılmasının oldukça normal olduğu düşünülmektedir. Buna bağlı olarak, bilgi çağının özelliklerine uygun bir liderlik anlayışı oluşturma çabaları, yeni liderlik yaklaşımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde liderlik, insanları etkileme ve yapıları harekete geçirme süreciyle sınırlı değildir. Günümüzde insanın bilgi, beceri, yetenek düzeyleri, yönetimi anlama ve algılama biçimleri, başarıyı kaçınılmaz görme eğilimi, liderleri "düşünen", takipçileri "yapan" olmaktan çıkarmıştır. Geçmişte liderlerin varlığı ve rolü, liderler ve astlar arasındaki basit ilişkiden çok daha karmaşık hale gelmiştir. Rekabetin yoğunlaştığı ve hatta yıkıcı rekabete dönüştüğü bir toplumda, çalışan morali ve memnuniyeti örgütsel verimlilik ve etkinliğe yansımaktadır (Bayrak, 2001). Teknolojideki gelişmeler, değişen çevre koşulları, artan bilgi düzeyleri, sosyokültürel ve ekonomik dönüşümler, liderlik olgusunun değişmesine ve 21. yüzyılın gereksinimlerine uygun liderlik rol ve davranışlarının oluşmasına neden olmuştur (Çelen, 2020).

Lider sadece yöneticilik rolünü üstlenmekle kalmayıp aynı zamanda yeniliğe açık, geliştiren, yol gösteren, yön veren, gruptaki bireylerle devamlı olarak iletişimde olan ve onları motive eden bir kişi olarak ifade edilebilir. Lider öğretmenler, insanları eksik ve kusurlu yönleriyle kabul edip gelişmelerine yardımcı olan ve sürekli yeni bir şeyler öğrenmeye açık olarak eksikliği giderme çabasında olan, etkileme becerilerine sahip iletişimi güçlü kişilerdir (Ustaoglu ve Bozkurt, 2022). Lider öğretmenler, sınıftaki pozisyonu ile lider konumunda olan, öğrencileri ile aralarında baskı ve zorbalığa dayalı değil sevgi ve saygıya dayalı bir bağ kuran, tek düze öğrenci profili oluşturmayıp bireysel farklılığa önem veren, öğrenci hayatında önemli değişiklikler yaparak ülkenin gelişimine katkıda bulunan kişilerdir (Savaş, 2019). Lider öğretmenlerin ilgi ve görev alanları sınıfta öğrencilerle sınırlı değildir. Can (2007) öğretmen liderliği kavramını öğretmenin sınıfta ve okulda, formel ve informal eğitim etkinliklerinde gönüllü olarak görev alma, çevresini etkileyerek güven meydana getirme ve meslektaşlarının gelişimine destek olma yeterliliği olarak tanımlamaktadır. Lider öğretmenler okulun verimlilik ve etkililiğinin artırılmasında önemli roller üstlenmektedirler. Öğretmenlerin, liderlik davranışları sergiledikleri okullarda meslektaşlarıyla daha etkili bir iş birliği içerisinde olmakta ve karar süreçlerine daha fazla katılmaktadırlar. Bununla birlikte etkili öğrenmenin gerçekleştiği okulların; öğretmenlerin öğretimsel süreçlerle ilgili alınan kararlara katılım gösterdikleri, rahatlıkla görüş ve düşüncelerini ifade ettikleri, meslektaşlık algısının yüksek olduğu, meslektaşlarıyla iş birliği içinde çalıştıkları, mesleki bakımdan gelişimi hedefledikleri ve etkili iletişimin hâkim olduğu kurumlar olduğu ifade edilmektedir (Lambert, 2003; Muijs ve Harris, 2003). Lider öğretmen yöneticilere, öğretmenlere, öğrencilere ve velilere ufuk açmakta ve etkili iletişim kurarak gelişim meydana getirmeye yardımcı olmaktadır. Geleneksel eğitim modelindeki "nasıl öğrenmeyi" anlatmaktan çok "neden öğrenmeleri" gerektiğini anlatarak kendini gerçekleştirmeyi sağlayacak lider öğretmenlere ihtiyaç vardır (Çeküç, 2008). Lider öğretmenler okul yönetimi, öğrenciler ve meslektaşlar üzerindeki bu etkilerinden dolayı önemli bir konumdadır (Şekerci ve Karataş, 2019). Diğer yandan öğretmen liderliği özelliklerinin sergilendiği birçok eğitim sisteminde okul gelişimi üzerinde pozitif yönde bir etkisi olduğu fark edilmiştir (Miao ve Pang, 2017).

Lider öğretmenlerin okul paydaşları olan okul yöneticisi, öğretmenler, öğrenciler ve veliler üzerinde yukarıda belirtilen etkileri gösterebilmesi ve okul gelişimine pozitif katkı sağlayabilmesi için etkili bir iletişim sağlaması ve onlarla doğru bir biçimde diyalog kurmasının önemli olduğu söylenebilir. Toplumun her alanında sağlıklı bir ortam kurabilmek için iletişim becerileri önemli olduğu gibi öğretmenlik mesleğinde de başarılı olmak için iletişim becerilerine sahip olunması ve bu becerilerin etkin kullanılması gereklidir (Kaya ve ark., 2019). Bu sebeple hem okuldaki eğitim ve öğretim süreçlerinde hem de okul içi ve okul dışı paydaşlarla gerçekleştirilen paylaşım ve etkinliklerde lider öğretmenlerin iletişim becerilerine sahip olmalarının önemli bir etken olduğu söylenebilir.

İnsan sosyal bir varlık olmasından ötürü çevresiyle sürekli etkileşim halindedir. Düşüncelerini karşısındakine rahat ifade etme ve onu dinleyip, anlayıp, yorumlayarak geri bildirimde bulunmak gibi sağlıklı bir iletişim süreci kurabilmesi için etkili konuşma ve dinleme becerilerine sahip olması gerekmektedir. İletişimin önemli ve etkili bir yer tuttuğu mesleklerde görev yapan bireylerin iletişim becerilerine sahip olmaları da oldukça önemlidir. Hem okul içindeki öğrenci, öğretmen, yönetici, hizmetli personel ile hem de okul dışındaki veliler ve diğer paydaşlar ile iletişim ve etkileşim halinde bulunmayı gerektiren öğretmenlik mesleği açısından da bu becerilere sahip olmak oldukça önem arz etmektedir (Öztürk, 2023). Bozkurt Bulut (2004) tarafından yapılan çalışmada öğretmenlik mesleğini etkili bir şekilde icra eden öğretmenlerin iletişim becerilerinin kurumdaki diğer öğretmenlere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bıçakçı (2008) ise, bir kişinin karşısındaki kişinin isteklerini, duygu ve düşüncelerini anlaması, bunların nedenlerini ve kaynaklarını değerlendirme yeteneklerine sahip olması iletişim becerilerine sahip olduğunu gösteren özellikler olduğunu ifade etmiştir. Bununla birlikte sağlıklı bir iletişim kurabilmek için karşısındaki insana saygı duyma ve empati yetisine sahip olmakla birlikte duygu ve düşüncelerin karşısındakilere doğru bir şekilde aktarılması gerekmektedir. İletişim becerisi yüksek olan öğretmenler meslek hayatı boyunca bilgi ve tecrübelerini etkili bir şekilde kullanabilmektedirler. Öğretmenlerin meslek hayatında başarılı olmaları iletişim becerilerini doğru ve etkin bir şekilde kullanabilmelerine bağlıdır (Balcı, 1996). Eğitimin etkili olabilmesi öğretmenlerin sahip olduğu bilgi ve becerileri etkili bir şekilde sunmasına bağlıdır. Bu noktadan öğretmenlerin yüksek iletişim becerileri sergilemeleri eğitimin kalitesinde de kendisini göstermektedir (Sönmez, 2020).

2 MATERYAL VE METOD

2.1 Araştırmanın Modeli

Araştırma ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. “İlişkisel tarama modeli, iki ve daha çok sayıdaki değişken arasında birlikte değişimin varlığını belirlemeyi amaçlayan tarama yaklaşımına denir.” (Karasar, 2009: 79).

2.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 eğitim öğretim yılında İstanbul İli Küçükçekmece ilçesinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma kolayda örnekleme yöntemi ile belirlenen 181 öğretmen üzerinde gerçekleştirilmiştir.

2.3 Veri Toplama Araçları

Veri araçları olarak; Öğretmenlerin iletişim becerilerini ölçmek için Korkut Owen ve Demirtaş Çelik (2017) tarafından geliştirilen “İletişim Becerileri Ölçeği-Yetişkin Formu (İBÖ-YF)” kullanılmıştır. Toplam 25 maddeden oluşan ölçeğin beş alt boyutu bulunmaktadır. Bu çalışmada ölçeğin genel puanı kullanılmıştır. Ölçek 5’li likert tipi derecelendirme özelliğine sahiptir. Ölçekte bulunan her maddede; “Hiçbir zaman (1), Nadiren (2), Bazen (3), Sık sık (4), Her zaman (5)” seçenekleri mevcut olup katılımcılardan her madde için birisini işaretlemeleri istenmiştir. Öğretmenlerin öğretmen liderliği becerilerine ilişkin algılarını ölçmek için kullanılan “Öğretmen Liderliği Ölçeği (ÖLÖ)” kullanılmıştır. Ölçek Beycioğlu ve Aslan (2010) tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak geliştirilmiştir. Araştırmada ayrıca “Demografik Bilgi” formu kullanılmıştır.

2.4 Verilerin İstatistiksel Analizi

Anketlerden ulaşılan verilerin değerlendirilmesi bilgisayar ortamında yapılmıştır. Öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerinin incelenmesinde frekans ve yüzde, iletişim becerileri ve liderlik

özelliklerinin belirlenmesinde ortalama standart sapma istatistiklerinden faydalanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında pearson korelasyon ve regresyon analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulgular %95 güven aralığında %5 anlamlılık düzeyinde değerlendirilmiştir.

3 Bulgular Ve Yorumlar

Öğretmenlerin tanımlayıcı özelliklerine yönelik bulgular aşağıda yer almaktadır.

Tablo 1. Öğretmenlerin Tanımlayıcı Özelliklere Göre Dağılımı

Gruplar	Frekans(n)	Yüzde (%)
Yaş		
26-30 Yaş	28	15,5
31-35 Yaş	39	21,5
36-41 Yaş	49	27,1
42-47 Yaş	41	22,7
48 Yaş Ve Üstü	24	13,3
Cinsiyet		
Kadın	72	39,8
Erkek	109	60,2
Öğrenim Durumu		
Lisans Ve Altı	165	91,2
Lisansüstü	16	8,8
Okulda Çalışma Süresi		
1-5 Yıl	108	59,7
6-10 Yıl	37	20,4
10 Yıl Üstü	36	19,9
Mesleki Kıdem		
1-5 Yıl	25	13,8
6-10 Yıl	25	13,8
11-15 Yıl	32	17,7
16-20 Yıl	45	24,9
21-25 Yıl	32	17,7
25 Yıldan Çok	22	12,2

Öğretmenler yaşa göre 28'i (%15,5) 26-30 yaş, 39'u (%21,5) 31-35 yaş, 49'u (%27,1) 36-41 yaş, 41'i (%22,7) 42-47 yaş, 24'ü (%13,3) 48 yaş ve üstü olarak dağılmaktadır. Öğretmenler cinsiyete göre 72'si (%39,8) kadın, 109'u (%60,2) erkek olarak dağılmaktadır. Öğretmenler öğrenim durumuna göre 165'i (%91,2) lisans ve altı, 16'sı (%8,8) lisansüstü olarak dağılmaktadır. Öğretmenler okulda çalışma süresine göre 108'i (%59,7) 1-5 yıl, 37'si (%20,4) 6-10 yıl, 36'sı (%19,9) 10 yıl üstü olarak dağılmaktadır. Öğretmenler mesleki kıdeme göre 25'i (%13,8) 1-5 yıl, 25'i (%13,8) 6-10 yıl, 32'si (%17,7) 11-15 yıl, 45'i (%24,9) 16-20 yıl, 32'si (%17,7) 21-25 yıl, 22'si (%12,2) 25 yıldan çok olarak dağılmaktadır.

Tablo 2. İletişim Becerileri ve Liderlik Puan Ortalamaları

	N	Ort	Ss	Min.	Maks.	Alpha
İletişim Becerileri	181	3,592	0,761	1,300	5,000	0,906
Liderlik	181	3,585	0,860	1,000	5,000	0,913

Öğretmenlerin "iletişim becerileri" ortalaması yüksek 3,592±0,761 (Min=1.3; Maks=5), "liderlik" ortalaması yüksek 3,585±0,860 (Min=1; Maks=5) olarak saptanmıştır.

Tablo 3. İletişim Becerileri ve Liderlik Puanları Arasında Korelasyon Analizi

Liderlik	İletişim Becerileri	
	r	0,808**
p	0,000	

İletişim becerileri, liderlik, puanları arasında korelasyon analizleri incelendiğinde; liderlik ile iletişim becerileri arasında $r=0.808$ pozitif yüksek ($p=0,000<0.05$) düzeyde korelasyon bulunmuştur.

Tablo 4. İletişim Becerilerinin Liderlik Üzerine Etkisi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	F	Model (p)	R ²
Liderlik	Sabit	0,304	1,663	0,098	336,831	0,000	0,651
	İletişim Becerileri	0,808	18,353	0,000			

İletişim becerileri ile liderlik arasındaki neden sonuç ilişkisini belirlemek üzere yapılan regresyon analizi anlamlı bulunmuştur ($F=336,831$; $p=0,000<0.05$). Liderlik düzeyindeki toplam değişim %65.1 oranında iletişim becerileri tarafından açıklanmaktadır ($R^2=0,651$). İletişim Becerileri liderlik düzeyini arttırmaktadır ($\beta=0,808$).

4 Sonuç

Bu araştırmanın genel amacı; öğretmenlerin iletişim becerileri algıları ile öğretmen liderliği algıları arasındaki ilişkiyi ortaya çıkarmaktır. Bu amaçla aşağıdaki sonuçlar belirlenmiştir.

Öğretmen iletişim becerileri ile öğretmen liderliği arasında pozitif bir ilişki vardır. Bu sonuç, öğretmenlerin iletişim becerileri arttıkça daha fazla öğretmen liderliği davranışı sergileyecekleri, iletişim becerileri azaldıkça daha az liderlik davranışları sergileyecekleri anlamına gelmektedir. Lider öğretmenler, insanların yöneticisi olduklarından, her zaman meslektaşlarıyla birlikte çalışırlar, öğrencinin öğrenmesine ve gelişimine odaklanırlar, öğrencilerle iletişim kurarlar, velilerle diyalog kurarlar, okulun gelişimini sağlamak için karar alma süreçlerine katılırlar, eğitim öğretimin planlanma sürecine katılırlar.

Araştırmalar, iletişim becerilerinin, öğretmenlerin öğretmen liderliği davranışı sergilemelerinde önemli faktörlerden biri olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, öğretmen liderliği ve öğretmen iletişim becerilerinin bağımsız yapılar olmadığını göstermektedir. Lider öğretmen davranışlarını somutlaştırmak isteyen öğretmenlerin belirli iletişim becerilerine sahip olmaları gerektiği söylenebilir.

Kaynakça

- Akbaba, A. (2020). Okul müdürlerinin liderlik özelliklerinin müdür yardımcılarının görüşlerine göre değerlendirilmesi. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 141-155.
- Bayrak, N. (2001). İlköğretim okul yöneticilerinin liderlik özellikleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Beycioğlu, K. & Aslan, B. (2010). Öğretmen liderliği ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *İlköğretim Online*, 9(2), 2-13.
- Bıçakçı, İ. (2008). İletişim ve halkla ilişkiler: Eleştirel bir yaklaşım (7. baskı). MediaCat.
- Bozkurt Bulut, N. (2004). İlköğretim sınıf öğretmenlerinin iletişim becerilerine ilişkin algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2(4), 443-452.
- Can, N. (2007). Öğretmen liderliği becerileri ve bu becerilerin gerçekleştirilme düzeyi. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22(1), 263-288.
- Çeküç, S. (2008). Lider öğretmen yeterliliklerinin incelenmesi üzerine empirik bir araştırma. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi.

- Çelen, A. İ. (2020). Dijital dönüşüm sürecinde yükselen bir değer: Dijital liderlik. Proceedings e-book, 449-461.
- Erçetin, Ş. (2000). Liderlik sarmalında vizyon. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karasar, N.(2009). Bilimsel Araştırma Yöntemi. 2. Baskı. Ankara: Nobel Yayınları, s.79.
- Kaya, M. T., Çiftçi, B., & Gökdemir, A. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının iletişim becerilerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. International Primary Education Research Journal, 3(1), 31-37.
- Korkut Owen, F., & Demirbaş Çelik, N. (2018). Yetişkinlerin cinsiyetlerine, yaşlarına ve kişilik özelliklerine göre iletişim becerilerinin incelenmesi. Journal of Human Sciences, 15(4), 2305-2321. <https://doi.org/10.14687/jhs.v15i4.5394>
- Lambert, L. (2003). Leadership redefined: An evocative context for teacher leadership. School Leadership & Management, 23(4), 421-430. <https://doi.org/10.1080/1363243032000150953>
- Miao, Z. & Pang, N.S.K. (2017). The roles of teacher leadership in shanghai education. Bulgarian Comparative Education Society Conference Books. 15, 93-121.
- Muijs, D. & Harris, A. (2003). Teacher leadership-Improvement through empowerment?: An overview of the literature. Educational Management & Administration, 31(4), 437-448. <https://doi.org/10.1177/0263211X030314007>
- Öztürk, C. (2023). İlköğretim İkinci Kademesinde Görevli Öğretmenlerin Okul İklimine İlişkin Algıları: Şuhut İlçesi Örneği. International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education (IJTASE), 12(1), 38-52.
- Savaş, G. (2019). Okul Müdürlerinin Görüşlerine Göre Öğretmen Liderliği: Nitel Bir Araştırma. Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama, 2(3), 207-222.
- Sönmez, V. (2020). Program geliştirmede öğretmen el kitabı (19. baskı). Anı Yayıncılık.
- Şekerci, R., & Karataş, S. (2020). Öğretmen Liderliği Eğitim Programına Katılan Yaygın Eğitim Kurumları Usta Öğretici ve Öğretmenlerinin Program Hakkındaki Görüşleri. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, (53), 317-335.
- Ustaoglu, Y., & Bozkurt, A. T. (2022). Lider Öğretmen Roller ve Davranışların İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. Harran Maarif Dergisi, 7(1), 46-68.